

WYDAWNICTWA PERIODYCZNE W DOROBKU KSIĘDZA OTTONA HOŁYŃSKIEGO

Wśród redaktorów lwowskich gazet i czasopism drugiej połowy XIX wieku byli duchowni, którzy w tym czasie oprócz obowiązków ściśle duszpasterskich spełniali również zadania oświatowe, kulturalne i społeczne. Jednym z nich był Otton Hołyński prowadzący działalność wydawniczą, nakładczą i redakcyjną. Hołyński urodził się w 1839 roku¹ w miasteczku Tłuste, w powiecie Zaleszczyki. Jako absolwent lwowskiego gimnazjum rozpoczął studia teologiczne w tym mieście i w 1862 roku przyjął święcenia kapłańskie. Przez pewien czas był wikarym w Skale, w majątku Gołuchowskich, i Bełzie (z jego inicjatywy wybudowano kościół we wsi Worochta oddalony znacznie od dotychczasowego kościoła parafialnego), a w 1866 roku ponownie trafił do Lwowa, gdzie został wikarym w tamtejszej katedrze. Jego pracy, jak napisano we wspomnieniach pośmiertnych, „zawdzięcza kościół archikatedralny lwowski swoją wewnętrzną restaurację. Wykonana rozumnie i z zamiłowaniem wróciła ona świątyni tej pierwotną czystość stylu i architektoniczną powagę. [...] Czyste i pełne harmonii linie wnętrza staraniem ks. Ottona Hołyńskiego wystąpiły w całej swej proporcji spod gipsatur w najgorszej manierze Zopfu, smukłe a potężne kontury głównych słupów po raz pierwszy odsłoniły

¹ W literaturze odnaleźć można informacje, że Hołyński urodził się w 1830, 1840 i 1839 r. jako prawdziwy przyjęto ten ostatni rok, bowiem taki podano w notce informującej o śmierci księdza w czasopiśmie „Bonus Pastor” i „Wiadomościach Kościelnych” – periodykach tworzonych przez niego i należących do Hołyńskiego do końca życia. Zob. *Śp. Ks. Otton Hołyński*, „Wiadomości Kościelne”, nr 3:1882, s. 21; *Wiadomości diecezjalne*, „Bonus Pastor”, nr 2:1882, s. 15. Z kolei w „Chacie” napisano, że urodził się w 1840 roku. *Xiądz Otton Hołyński*, „Chata”, nr 3:1882, s. 33.

się w całej swej piękności po usunięciu olbrzymich, niesmacznych figur gipsowych².

Obowiązki duszpasterskie i opieka nad pracami konserwatorskimi nie wyczerpały aktywności Hołyńskiego. W 1872 roku, wraz z księdzem Edwardem Podolskim³, otrzymał koncesję na prowadzenie drukarni, która w maju roku następnego zaczęła pracować we Lwowie przy ulicy Jagiellońskiej pod nazwą Drukarnia „Przeglądu Lwowskiego” (wydawcą i redaktorem tego pisma był Podolski) i „Chaty” (pismo należało do Hołyńskiego)⁴. Właściciele zyskali dzięki tej inwestycji warunki do podejmowania inicjatyw wydawniczych, zarówno w zakresie druków zwartych jak i ciągłych. Od lutego 1874 r. Hołyński był już samodzielnym właścicielem firmy, funkcjonującej odąd jako Drukarnia Ludowa, a w 1880 r. przyjął współnika, którym został Bernard Kalicki⁵ i to on był jedynym zarządzającym po śmierci Hołyńskiego⁶.

Z drukarni tej wyszły dzieła autorstwa Hołyńskiego np.: *Niektóre przepisy co do bielizny i szat kościelnych oraz sposób sporządzania tychże*, Lwów 1869; *Wykłady historii kościelnej na Wszechnicy Lwowskiej przez X. Dra Delkiewiczza*, Lwów 1873; *Czytania majowe dla ludu czyli zbiór historii świętych i przykładów na każdy dzień maja z dodatkiem litanii i niektórych pieśni do N. P. Marii*, Lwów 1873-1879; *Pamiętka polskiej pielgrzymki do Rzymu w maju 1877 r. z powodu 50-letniego jubileuszu Ojca św. Piusa IX*, Lwów 1877. Wydawał też utwory innych autorów np. Jana Narkiewiczza, *Pamiętnik Księdza Wygnańca*, Lwów 1876. Przy drukarni Hołyński zorganizował wydawnictwo popularnych utworów religijnych, założył w 1872 r. stowarzyszenie oświatowe, stworzył czytelnię i wypożyczalnię⁷. Swoje utwory podpi-

² *Kronika miejscowa i zagraniczna*, „Czas”, nr 26:1882, s. 2; *Kronika*, „Gazeta Lwowska”, nr 24:1882, s. 3; *Kronika*, „Przegląd Lwowski”, t. 23:1882, z. 3, s. 192-194.

³ Szerzej zob. Cz. Lechicki, *Podolski Edward*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 27, Wrocław 1983, s. 141-143.

⁴ *Od pisarza „Chaty”*, „Chata”, t. 6:1872, nr 18, s. 270.

⁵ *Kronika miejscowa, prowincjonalna i zagraniczna*, „Kurier Poznański”, nr 221:1884, s. [3]; M. Tyrowicz, *Kalicki Bernard*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 11, Wrocław 1964-1965, s. 445-446.

⁶ Cz. Lechicki, *Hołyński Otton*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*. Suplement, Warszawa 1986, s. 72.

⁷ Tamże.

sywał: H.; Ks. O.H.; Pisarz Nowin; Wasz pisarz „Chaty”; X. O.H.; Wasz X. O.H.; (X. O.H.); Xiądz Otton⁸.

Otton Hołyński zmarł na gruźlicę w Merano w Alpach 28 stycznia 1882 roku, gdzie jeździł na kurację. Tam został pochowany⁹.

W dorobku wydawniczym Hołyńskiego oprócz wydawnictw zwartych jego autorstwa bądź przez niego opublikowanych znajdowała się jedna gazeta i cztery czasopisma przeznaczone dla dwóch, jakże odległych, grup czytelników. Redagował pisma dla ludu oraz periodyki przeznaczone dla duchowieństwa.

Myśl utworzenia we Lwowie nowego pisma dla ludu wyszła od Bernarda Kalickiego, który po upadku „Dzwonka”¹⁰ podjął kolejną inicjatywę prasową skierowaną do najmniej wykształconych czytelników¹¹. W początkach 1870 r. czasopismo zatytułowane „Chata”¹² trafiło do odbiorców, ale, jak napisał po latach sam twórca, „w pierwszym roku wydawca poniósł stratę kilkuset reńskich, które według możliwości ratami w ciągu lat paru wypłacił co do grosza drukarni śp. Aleksandra Vogla. Dalsze ofiary były nad jego siły. Dawny kolega szkolny i przyjaciel ks. Otton Hołyński wziął na swe barki ciężar i przy pomocy ludzi do-

⁸ *Słownik pseudonimów pisarzy polskich XV w. – 1970*, pod red. E. Jankowskiego, t. 4, Wrocław 1996, s. 231.

⁹ *Kronika*, „Przegląd Lwowski”, t. 18:1879, z. 22, s. 523; [Anons o śmierci], „Bonus Pastor”, nr 2:1882, s. 15; *Kronika miejscowa i zagraniczna*, „Czas”, nr 25:1882, s. 4; *Śp. Ks. Otton Hołyński*, „Wiadomości Kościelne”, nr 3:1882, s. 21-22; *Kronika*, „Gazeta Lwowska”, nr 23:1882, s. 3; *Korespondencje czasopisma „Kłosy”*, „Kłosy”, nr 869:1882, s. 125; *Rozmaitości*, „Gwiazdka Cieszyńska”, nr 5:1882, s. 48; *Encyklopedia powszechna Samuela Orgelbranda z ilustracjami i mapami*, t. 7, Warszawa 1900, s. 135; *Hołyński Otton*, [w:] *Podręczna encyklopedia kościelna*, t. 13/16, Warszawa 1907, s. 338; Cz. Lechicki, *Hołyński Otton (1830-1882)*, „Nasza Przeszłość”, t. 18:1963, s. 236-238.

¹⁰ Szerzej zob. G. Gzella, „Dzwonek” – lwowskie „pismo dla ludu” (1859-1869), [w:] *Kraków – Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*, t. 5, pod red. J. Jarowieckiego, Kraków 2001, s. 483-489.

¹¹ Pojawienie się pisma odnotowały ukazujące się w różnych częściach podzielonej Polski czasopisma. Zob. np. *Lwów, 20 grudnia*, „Dziennik Poznański”, nr 294:1869, s. 1; *Doniesienia piśmiennicze*, „Katolik”, nr 4:1870, s. 34.

¹² Zob. też J. Jarowiecki, *Prasa lwowska w latach 1864-1918. Bibliografia*, Kraków 2002, s. 48, 138; tenże, *Lwowskie pisma dla ludu oraz prasa ludowa w okresie autonomii galicyjskiej*, [w:] *Kraków – Lwów książki – czasopisma – biblioteki XIX i XX wieku*, t. 6, cz. 2, Kraków 2003, s. 97-99; tenże, *Dzieje prasy polskiej we Lwowie do 1945 roku*, Kraków 2008, s. 91-93.

brej woli jakoś go podźwignął”¹³. Od numeru 7 z 10 września 1870 r. Hołyński podpisywał „Chatę” jako redaktor odpowiedzialny. Pismo miało podtytuł „Czasopismo ludowe ku nauce i rozrywce dla starszych i dzieci”, a cele dotyczące treści, realizowane konsekwentnie w kolejnych latach, nakreślono w numerze pierwszym pisząc: „Więc najpierw przykłady najpiękniejsze, jakie znaleźć można, przykłady z życia świętych pańskich. Dalej przykłady z życia ojców naszych i z dziejów tej ziemi, która nas urodziła i żywi, w której spoczywają prochy ojców naszych, i która nas kiedyś przykryje. [...] będziemy dawać także opisanie cudzych krajów i obyczajów, bo to i ciekawe i użyteczne, [...] różne rady i nauki gospodarskie, ale także rady na różne przypadki i choroby, [...] wiadomości o różnych sprawach, które dziś u ludzi są w używaniu, o zwierzętach, których życie i zwyczaje poznać także nie zawadzi. [...] Szczególniej zaś będziemy opisywać wszystkie piękne przykłady, które się gdziekolwiek zdarzą. [...] będą też wiersze różne i śpiewki”¹⁴.

Od momentu powstania „Chata” wydawana była co 10 dni, z tym, że w ciągu lat zmieniały się dni miesiąca, w które czytelnicy otrzymywali czasopismo. Początkowo było to 1, 11 i 21 dnia miesiąca, ale już od numeru 4 z 1870 r. (t. 1) dokonano zmiany na 5, 15 i 25 dzień miesiąca, a od nr 1, t. 2 z 1870 r. – 10, 20, 30. W każdym roku wydawano dwa tomy pisma za poszczególne półrocza. Stan ten utrzymał się do początku 1876 roku, kiedy to periodyk stał się dwutygodnikiem, wydawanym co drugi piątek i ukazującym się w jednym tomie.

Po przejściu „Chaty” przez Hołyńskiego występował on na łamach pisma początkowo jako wydawca i redaktor odpowiedzialny, potem także jako właściciel. Stan ten utrzymał się do numeru 14 z 4 lipca 1879 roku, kiedy odpowiedzialność za redakcję, z powodu choroby właściciela, przejął Bernard Kalicki. Między 1870 a 1879 rokiem, gdy Hołyński opuszczał Lwów i z różnych powodów wyjeżdżał za granicę, pismo podpisywali w zastępstwie: Edward Podolski (nr 9-11, t. 12 z 1875 r.) gdy redaktor udał się z pielgrzymką do Rzymu oraz Edward Borawski (nr 19-21, t. 15 z 1878 r.) gdy Hołyński wyjechał do Lourdes. Dodatkowo w numerach 1-2, tomu 13 z 1876 r. pojawił się Aleksander Bole-

¹³ B. K[alicki], *Przypisek do historii wydawnictw ludowych*, Dodatek do „Przeglądu Lwowskiego”, t. 19:1880, z. 1, s. 3.

¹⁴ *Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus*, „Chata”, t. 1:1870, nr 1, s. 2-3.

sław Brzostowski jako główny współpracownik. Po śmierci Hołyńskiego od numeru 5 z 1882 roku wydawcą pisma i redaktorem był Kalicki.

Drukiem „Chaty” od początku zajmował się Zakład Narodowy im. Ossolińskich pod zarządem Aleksandra Vogla, od numeru 3, tomu 3 z 30 stycznia 1871 r. drukarnia Karola Budweisera, następnie od maja 1873 roku drukarnia „Przeglądu Lwowskiego” i „Chaty” oraz Drukarnia Ludowa. Do tej ostatniej po przejęciu redakcji przez Kalickiego przeniesiono 1 lipca 1879 roku administrację i ekspedycję wszystkich periodyków należących do Hołyńskiego¹⁵.

Rocznie drukowano 36 numerów „Chaty”, w każdym półroczu po 18 (obowiązywała oddzielna numeracja), za które trzeba było zapłacić 2 złr. Pismo miało również debit pocztowy w Wielkim Księstwie Poznańskim i na Śląsku¹⁶, gdzie prenumerata roczna kosztowała 1 talar i 8 srebrnych groszy (od 1872 r. 2 zł. i 13 ct.; od początku 1875 r. 2 zł. i 14 ct; od nr 4 z 1875 r. 4 marki). Gdy w 1876 r. „Chata” stała się dwutygodnikiem czytelnicy otrzymywali 26 numerów, a prenumerata roczna wynosiła 1 zł. i 50 ct., w Niemczech 3 marki. Rozpowszechnianiem pisma we Lwowie zajmowała się księgarnia Władysława Gubrynowicza i Władysława Schmidta, a potem Drukarnia Ludowa, w Krakowie księgarnia Władysława Jaworskiego a od 30 kwietnia 1872 r. Stanisława Andrzeja Krzyżanowskiego, w Poznaniu księgarnia Tytusa Daszkiewicza.

Gdy Hołyński przejął pismo na jego strukturę składały się: I. *Żywyoty świętych i błogosławionych, świątobliwych i pobożnych*, II. *Wiersze i pieśni*, III. *Powiastrki, opowiadania, historie i nauki*, IV. *Opisy krajów, miejsc, kościołów itp.*, V. *O zwierzętach, roślinach itp.*, VI. *Listy do pisarza lub od pisarza „Chaty”*, VII. *Rady gospodarskie lub tyczące zdrowia, środków domowe itp.*, VIII. *Różności*. Układ ten w zasadzie utrzymał się do końca, chociaż nazwy niektórych działów ulegały modyfikacjom, bądź efemerycznie pojawiały się nowe tematy, np. w t. 8 z 1873 r. *Skąd się wzięły przysłowia*, w t. 11 z 1874 r. *Rady dla rolników*, czy w t. 16 z 1879 r. *Fraszki, Przysłowia, Zagadki, Szarady*. Według ustaleń Jerzego Jarowieckiego najwięcej miejsca w piśmie zajmo-

¹⁵ *Ogłoszenie*, „Chata”, nr 14:1879, s. 224.

¹⁶ Redakcja informowała np.: „Na Śląsku pruskim, w Poznańskim i Prusiech zachodnich zapisywać można «Chatę» na wszystkich pocztach, odwołując się na to, że zamieszczon jest w cenniku dzienników z roku 1872 na str. 55 Nr b. 157”, „Chata”, t. 5:1872, nr 6, s. 96.

wały teksty literackie, bo aż 21%, następnie tematy religijne (17,5%), informacje o różnych krajach, miastach, miejscach kultu (17%), aktualności dotyczące życia politycznego i gospodarczego (15,5%), historia (11,5%), przyroda i odkrycia (11,7%), inne (5,8%)¹⁷.

Stosunkowo dużo tekstów, poza publikacjami samego Hołyńskiego, w piśmie zamieścili: Józef Chmielewski, ks. Wojciech Michna, ks. Henryk Otowski, ks. Łaniewski.

Po przejściu redakcji przez Hołyńskiego ustabilizowała się sytuacja finansowa „Chaty”. Już w 1872 r. redaktor napisał: „doznaliśmy poparcia [...] dziś pismo nasze przy znacznej liczbie prenumeratorów ma być swój zapewniony”¹⁸. W 1873 r. periodyk miał 1.100 prenumeratorów¹⁹, a w 1876 – 1.378²⁰, z czego 1.317 na terenie Galicji a 64 za granicą, w 1880 r. Kalicki napisał, że „jest to tysiąc kilkuset abonentów”²¹. Sam Hołyński, choć uznawał, że być pisma jest zapewniony, w 1874 roku zwrócił się do duchowieństwa o poparcie pisząc: „Wszakże jakkolwiek mamy dostateczną liczbę prenumeratorów, abyśmy się obawiali o egzystencję «Chaty» na przyszłość, czujemy to jednak, że nasze pismo nie jest jeszcze organem, któryby wywierał szersze i wszechstronniejsze wpływy na klasę wieśniaczą. To nas zniewala odezwać się do szan[ownego] Duchowieństwa z prośbą o moralne poparcie naszych usiłowań. Wyznajemy szczerze, że moralny interes religii i ludu mamy tutaj na względzie, i że «rachuby materialne są nam zupełnie obce»”²².

Pismo było wysoko ocenione przez współczesnych. W „Katoliku” napisano, że jest „to pismo po katolicku wiernie redagowane i że go śmiało ziomkom polecić możemy”²³, a papież Pius IX w 1872 roku udzielił Hołyńskiemu błogosławieństwa doceniając rolę jego czasopisma dla ludu²⁴, podobnie w 1875 roku podczas pobytu w Rzymie redaktor „otrzymał od Ojca Św. Błogosławieństwo dla

¹⁷ J. Jarowiecki, *Lwowskie pisma...*, s. 98.

¹⁸ *Od pisarza „Chaty”*, „Chata”, t. 6:1872, nr 18, s. 270.

¹⁹ *Od pisarza „Chaty” i „Nowin”*, „Chata”, t. 8:1873, nr 17, s. 272.

²⁰ *Bibliografia*, „Wiadomości Kościelne”, nr 7:1876, s. 72.

²¹ B. K[alicki], dz. cyt., s. 5.

²² O. Hołyński, *Od wydawnictwa „Chaty”*, „Wiadomości Kościelne”, nr 6:1874, s. 67-68.

²³ *Donesienia piśmiennicze*, „Katolik”, nr 4:1870, s. 34.

²⁴ *Ukochanemu synowi O. Hołyńskiemu*, „Chata”, t. 5:1872, nr 9, s. 129-131.

siebie, swej rodziny, współpracowników i czytelników wydawanych przez niego pism²⁵.

Wraz z pierwszym numerem „Chaty” podano informację o dodatku do tego pisma zatytułowanym „Nowiny”²⁶, który miał ukazywać się co miesiąc i zawierać „wiadomość, co w świecie słyhać i co się gdzie stało ważnego; dalej o wszystkich nowych prawach, o rzeczach gminnych i powiatowych”²⁷. Gdy Hołyński przejął redakcję „Chaty” kontynuował wydawanie „Nowin” w postaci dodatku, ale już w styczniu 1871 roku zwiększył częstotliwość ich ukazywania się²⁸. Odtąd co drugi numer „Chaty” zaopatrzony był w „Nowiny”. Związany z „Chatą” dodatek ukazywał się co 20 dni, w objętości czterech stron, zawierających działy *Co słyhać w świecie* i *Różności*.

Radykalna zmiana nastąpiła wraz z przekształceniem w 1876 roku „Chaty” w dwutygodnik. Wykorzystując obowiązujące w zaborze austriackim przepisy prawa prasowego, w myśl których pisma ukazujące się częściej niż raz na dwa tygodnie miały obowiązek składania wysokiej kaucji i płacenia podatku stemplowego, Hołyński stworzył dwa periodyki przeznaczone dla ludu. Aby ominąć prawo wydawał na przemian w jeden piątek „Chatę”, w drugi „Nowiny”²⁹, a czytelnicy mogli otrzymywać swój periodyk co tydzień³⁰.

Analizując „Chatę” i samodzielne już „Nowiny” można dostrzec ściśle powiązanie ze sobą obu pism. Czasopisma miały te same podtytuły, tę samą częstotliwość i dzień wydania oraz format. Czytelników informowano, że „Nowiny” ukazują się nakładem redaktora „Chaty” i chociaż podawano cenę prenumeraty tylko tego tytułu, to zamiesz-

²⁵ *Ze Lwowa*, „Przegląd Lwowski”, t. 10:1875, z. 21, s. 614.

²⁶ Zob. też J. Jarowiecki, *Prasa lwowska...*, s. 282-283.

²⁷ *Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus*, „Chata”, t. 1:1870, nr 1, s. 4.

²⁸ *Listy od pisarza „Chaty”*, „Chata”, t. 3:1871, nr 2, s. 32.

²⁹ Hołyński napisał: „Kaźdej niedzieli [czytelnicy – przyp. G.G.] mieć będą w domu «Chatę» lub «Nowiny»”. Zob. *Od pisarza „Nowin”*, „Nowiny”, nr 1:1877, s. 16.

³⁰ Szczegóły zob. [Ustawa drukowa], „Czas”, nr 60:1863, s. 2; nr 63, s. 2; nr 64, s. 2; nr 65, s. 1-2; nr 66, s. 1-2. Zob. też J. Myśliński, *Prasa polska w latach 1864-1918*, [w:] *Historia prasy polskiej*, pod red. J. Łojka, t. [2], Warszawa 1976, s. 117; R. Terlecki, *Oświata dorosłych i popularyzacja nauki w Galicji w okresie autonomii*, Wrocław 1990, s. 78; M. Śliwa, „Zabytek despotyzmu” – cenzura w Galicji, [w:] *Granice wolności słowa. Materiały konferencji naukowej Kielce 4-5 maja 1995 r.*, pod red. G. Miernika, Kielce 1999, s. 42. Praktyka ta dotyczyła również „Wieńca” i „Pszczółki” Stanisława Stojałowskiego czy „Zagrody” i „Włościanina”.

czano również adnotację o kosztach abonowania pisma razem z „Chatą”. Hołyński występował w „Nowinach” w roli właściciela, wydawcy i redaktora odpowiedzialnego do numeru 14 z 11 lipca 1879 roku³¹, kiedy tę ostatnią funkcję objął Bernard Kalicki i stan ten utrzymał się do początków 1882 roku, roku śmierci właściciela periodyku.

Numer dwutygodnika „Nowiny” liczył 16 stron, w roku drukowano ich 416, rocznie za prenumeratę trzeba było zapłacić 1 złr. 50 ct., wraz z „Chatą” 2 złr. 50 ct. Pismo było również rozpowszechniane w Wielkim Księstwie Poznańskim i na Śląsku, gdzie kosztowało 3 marki, a wraz z „Chatą” 6 marek.

Śledząc treści zamieszczone na łamach samodzielnych „Nowin” można zauważyć duże podobieństwo z tym, o czym pisano w „Chacie”, chociaż, jak już zauważono, redakcja zamierzała więcej uwagi skupiać na sprawach politycznych i dotyczących życia codziennego. Struktura pisma w 1877 roku, w klasyfikacji redakcji wyglądała następująco: *Wiersze*³²; *Nauki pożyteczne*³³; *Opisy i powiastki*³⁴; *Rzeczy Gospodarskie*³⁵; *Wiadomości potoczne*³⁶; *Listy do redaktora „Chaty”*; *Różności*; *Nowiny ze świata*. Nie zmieniły jej zapewnienia redaktora w ostatnim numerze pisma z tego roku, że „będzie pożytecznie rozdzielić lepiej przedmioty do obu tych pism”³⁷.

„Chata” i „Nowiny” były typowymi pismami dla ludu. Nie mogły i nie chciały kształtować świadomości społecznej swoich czytelników, ale w ówczesnych warunkach przyczyniały się do rozwoju oświaty, uczyły patriotyzmu, rozbudzały czytelnictwo wśród najuboższych grup społecznych, spełniały cele kształcące.

Od początku istnienia „Chaty” i potem również gdy powstały „Nowiny” czytelnicy obu pism, którzy opłacili roczną prenumeratę otrzymywali pod koniec roku „Kalendarz «Chaty»”. Był to – jak pisano – „Podarek dla całorocznych prenumeratorów”, zawierający oprócz

³¹ Wyjątkowo w roku 1877 numery 11-13 zostały podpisane przez księdza Edwarda Borowskiego.

³² Zob. np. Ks. Henr. O t., Z G r ę b, *Z nowym rokiem*, „Nowiny”, nr 1:1877, s. 1-2.

³³ Ks. H. O t., *O potrzebie sadzenia i rozmnażania drzew*, „Nowiny”, nr 6:1877, s. 92-94.

³⁴ Zob. np. *Zasługi Sióstr Miłosierdzia podczas ostatniej wojny tureckiej*, „Nowiny”, nr 4:1879, s. 54-62.

³⁵ Zob. np. *Szkola melioracyjna w Dublanach*, „Nowiny”, nr 13:1879, s. 193-197.

³⁶ Zob. np. Ks. *Nuncyusz w Galicji*, „Nowiny”, nr 18:1877, s. 272-273.

³⁷ *Od pisarza „Nowin”*, „Nowiny”, nr 26:1877, s. 406.

części kalendarzowej również część rozrywkową i informacyjną³⁸. W kalendarzu, którego nakładcą był Hołyński, czytelnicy odnaleźć mogli wiadomości gospodarskie (np. *Kilka słów o sadownictwie*³⁹), powiastki, wiersze, anegdoty, rozkład jazdy pociągów, terminy jarmarków. Całość ozdabiały drzeworyty.

W dorobku prasowym Hołyńskiego odnaleźć też można pisma przeznaczone dla duchowieństwa. Pierwsza była „Unia”, periodyk ukazujący się we Lwowie od 10 września 1869 roku, którego wydawcą Hołyński został wraz z nr 65 z 20 marca 1871 roku i był nim do nr 186 z 16 sierpnia tegoż roku. Od nr 151 z 5 sierpnia 1871 r. podpisywał się w gazecie również jako właściciel. Redaktorem odpowiedzialnym pisma do numeru 150 z 4 lipca 1871 roku był Aleksander Vogel⁴⁰, zarządzający drukarnią Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, który w piśmie pełnił wszystkie funkcje do objęcia nakładu przez Hołyńskiego. Po jego rezygnacji z pracy nad „Unią” na stanowisku redaktora odpowiedzialnego zastąpił go Władysław Skrzydyłka. Gdy Hołyński pojawił się w piśmie ukazywało się ono codziennie z wyjątkiem niedziel i dni świątecznych. Prenumerata kwartalna we Lwowie kosztowała 3 złr. i 50 ct., w państwie austriackim 4 złr. i 50 ct., w Niemczech 4 tal. i 10 sgr., we Francji 18 fr., w Rzymie 20 fr. Pojedynczy numer kosztował 6 centów. Po pojawieniu się Hołyńskiego na stanowisku wydawcy, w trosce o inne jego pismo, poinformowano czytelników, że: „Razem z pieniędzmi na «Unię» można przesyłać prenumeratę na czasopismo ludowe «Chata»”⁴¹.

„Unia” swą strukturą nie odbiegała od innych gazet wydawanych w tym czasie. Znaleźć w niej można było wiadomości: *Od wydawnictwa, Z Rady Państwa, Wiadomości z Rzymu, Sprawy krajowe, Przegląd polityczny, Kronikę, Ostatnie wiadomości, Ogłoszenia, Korespondencje „Unii”*. Pod koniec istnienia gazety wyraźnie wzrosła w niej liczba inseratów. Pismo zachowywało neutralność polityczną, informowało o sprawach bieżących, nie wytrzymało jednak konkurencji innych gazet i po dwóch latach istnienia przestało się ukazywać. W ostatnim, 186 numerze z 16 sierpnia 1871 roku redakcja poinformowała: „Z dniem dzi-

³⁸ Zob. np. *Kalendarz „Chaty” na rok 1787*, „Nowiny”, nr 23:1877, s. 368.

³⁹ X.T.D., *Kilka słów o sadownictwie*, [w:] *Kalendarz „Chaty” na rok Pański 1874*, Lwów 1873, s. 22-33.

⁴⁰ Szerzej zob. M. Kaczorowski, *Vogel Aleksander*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa 1972, s. 932.

⁴¹ *Od wydawnictwa, „Unia”*, nr 66:1871, s. [1].

siejszym zmuszeni jesteśmy zawiesić wydawnictwo dziennika «Unia». Prenumeratorowie nasi otrzymają od dnia jutrzejszego przez cały przeciąg zawieszenia wydawnictwa «Unii» dziennik «Czas»⁴².

Podczas gdy w „Unii” Hołyński występował jedynie jako wydawca i właściciel to zdecydowanie bardziej zaangażowany był w tworzenie następnych tytułów periodycznych przeznaczonych dla duchowieństwa. Pierwszy numer „Wiadomości Kościelnych” ukazał się 1 października 1873 roku. Jego wydawcą został Hołyński, zaś redaktorem odpowiedzialnym ksiądz Edward Podolski. Wydrukowano numer w Drukarni „Przeglądu Lwowskiego” i „Chaty”. Czasopismo ukazywało się wówczas 1 i 15 dnia każdego miesiąca. Wraz z trzecim numerem „Wiadomości” z 1874 roku Hołyński objął również odpowiedzialność za redakcję pisma. Ponieważ redaktor był już w tym czasie wydawcą i redaktorem „Chaty” przeprowadzono zmiany w wydawaniu czasopisma, zbliżając do siebie oba periodyki pod względem edytorskim. Z początkiem 1875 roku „Wiadomości” zaczęły ukazywać się, podobnie jak „Chata” 1, 10 i 20 dnia miesiąca⁴³, a od 1877 roku wychodziły w co drugą sobotę⁴⁴. Po wydaniu rocznika drugiego, obejmującego czas od 1 października 1874 r. do 20 września 1875 r., redakcja poinformowała: „czyniąc zadość szan[ownych] abonentów, pragniemy uregulować wydawnictwo w ten sposób, by rok kończył się nie jak dotąd z końcem września, ale z końcem grudnia”⁴⁵. Wydrukowano więc jeszcze numery 33-41 z 1875 roku, stanowiące nowy rocznik trzeci i od początku 1876 roku kolejne wyda-

⁴² [Od redakcji], „Unia”, nr 186:1871, s. [1].

⁴³ O planowanych zmianach Hołyński napisał: „Pragnąc zadość uczynić życzeniom wielu z szan[ownych] Czytelników naszych, chcieliśmy od dawna wydawać «Wiadomości Kościelne» częściej, mianowicie trzy razy miesięcznie. Główną jednak ku temu przeszkodą był brak niezbędnej kaucji (wynoszącej 3.000 złr. W. A.), która, podług prawa, nawet przy wydawnictwie co dni 10, składaną być musi. Obecnie chcemy nasz zamiar przeprowadzić do skutku, i jeśli uzyskamy kaucję, wydawać będziemy «Wiadomości Kościelne» co dni 10, co pociągnie za sobą podniesienie ceny prenumeraty kwartalnej tylko o 20 ct.”. *Od redakcji „Wiadomości Kościelnych”*, „Wiadomości Kościelne”, R. 2:1874/1875, nr 7, s. 79.

⁴⁴ Hołyński wyjaśnił, że nie można wydawać pisma co tydzień, „gdyż podatek stemplowy, trzeba by było płacić od każdego numeru więc od 1877 roku «Wiadomości Kościelne» będą wychodzić co dwa tygodnie, a obok nich będzie wychodzić co dwa tygodnie «Bonus Pastor» na przemian”. O. Hołyński, *Od wydawnictwa „Wiadomości Kościelnych”*, „Wiadomości Kościelne”, nr 33:1876, s. 315.

⁴⁵ *Od redakcji „Wiadomości Kościelne”*, R. 2:1874/1875, nr 23, s. 226.

nia pisma obejmowały rok kalendarzowy. Pierwszy rocznik periodyku składał się z numerów 1-6 z 1873 r. oraz nr 1-18 z 1874 r. Drugi za lata 1874/1875 to numery 1-32, w roczniku trzecim z 1875 r. znalazły się numery 33-41. W kolejnych latach czytelnicy otrzymali 36 numerów w roczniku czwartym z 1876 roku i po 26 w latach następnych.

Gdy pismo ukazywało się dwa razy w miesiącu (1 i 15 dnia miesiąca) prenumerata roczna kosztowała trzy złote reńskie, po zwiększeniu z dniem 1 lutego 1875 r. liczby numerów w miesiącu do trzech (1, 10, 20 dnia miesiąca) wzrosła również cena pisma do 4 złotych reńskich rocznie, a gdy „Wiadomości” stały się dwutygodnikiem czytelnicy ponownie musieli za nie zapłacić rocznie 3 złr., zaś prenumeratory z Niemiec 6 marek. Od numeru 7 z 1874 roku drukiem pisma zajmowała się, podobnie jak „Chaty”, Drukarnia Ludowa. „Wiadomości Kościelne” w 1876 roku miały 689 prenumeratorów, z czego 654 pochodziło z Galicji a 35 z zagranicy⁴⁶.

Gdy ksiądz Hołyński czasowo opuszczał Lwów, w redakcji „Wiadomości Kościelnych”, zgodnie z przepisami prawa prasowego, zastępowali go inni duchowni. Numery 33-35 z rocznika trzeciego z 1875 r. podpisał jako redaktor odpowiedzialny ksiądz Edward Podolski, zaś nr 11-12 z 1877 roku ksiądz Edward Borawski. Ten ostatni wraz z numerem 16 z 2 sierpnia 1879 roku przejął redakcję pisma po chorującym już dotychczasowym redaktorze. W kolejnych latach, gdy Hołyński był tylko właścicielem i wydawcą, redakcja pisma należała do Borawskiego, a jedynie numer 18 z 30 sierpnia 1879 r. podpisał ksiądz Adam Widajewicz. Po śmierci Hołyńskiego Borawski od numeru 5 z 4 marca 1882 roku występował piśmiennie jako wydawca i redaktor odpowiedzialny.

Na treść „Wiadomości Kościelnych” składały się stałe działy. Były to: *Rozprawy*⁴⁷ (występujące też jako *Rozprawy i obszerniejsze artykuły*⁴⁸), *Dokumenty* (czasami *Listy i allokucje*) zawierające encykliki papieskie, listy pasterskie, *Życiorysy i wspomnienia*⁴⁹, *Sprawy kościelne*⁵⁰,

⁴⁶ *Bibliografia*, „Wiadomości Kościelne”, nr 7:1876, s. 72.

⁴⁷ Zob. np. Ks. Z.C., *Liberalizm przed trybunałem sumienia*, „Wiadomości Kościelne”, nr 1:1879, s. 1-3.

⁴⁸ Np. L. G o d l e w s k i, *Kazanie na powtórny koronację cudownego obrazu Matki Bożej w Berdyczowie*, „Wiadomości Kościelne”, nr 18:1876, s. 177-179; nr 19, s. 191-192.

⁴⁹ Zob. np. *Dzieduszycki Maurycy, hrabia*, „Wiadomości Kościelne”, nr 9:1877, s. 65-67.

⁵⁰ Zob. np. *Jubileusz biskupi Ojca św. Piusa IX*, „Wiadomości Kościelne”, nr 12:1877, s. 94-96.

*Różne wiadomości*⁵¹ (bądź *Rozmaite wiadomości*), *Bibliografia*, *Korespondencje* (pochodziły z archidiecezji lwowskiej, diecezji przemyskiej, tarnowskiej, krakowskiej i chełmskiej, z zaboru rosyjskiego, z Poznańskiego, ale także z Paryża, Jeruzolimy, Ameryki), *Kronika*, *Wiadomości diecezjalne* – odzwierciedlały ruch personalny w Kościele, *Wykazy składek*. Ksiądz Hołyński zabiegał o podnoszenie poziomu pisma, stąd w 1876 roku wystosował do duchownych apel, w którym stwierdził: „Wiemy jednakże doskonale, że pismu naszemu wiele niedostaje, aby było prawdziwie organem, odpowiadającym potrzebom duchowieństwa czterech diecezji. Wiemy dobrze, że pismo nasze zbyt mało, a raczej wcale prawie nie jest teologicznym, i ten jego niedostatek jest największy”⁵² i wezwał do nadsyłania do redakcji własnych prac i korespondencji.

Ostatnim wydawnictwem periodycznym Hołyńskiego był ukazujący się od 13 stycznia 1877 roku dwutygodnik „Bonus Pastor”, którego ksiądz był właścicielem, wydawcą i redaktorem odpowiedzialnym. Pismo ukazywało się w co drugą sobotę, prenumerata roczna w Austrii wynosiła 3 złr., w Niemczech 6 marek. Czasopismo to uzupełniało się, podobnie jak „Chata” z „Nowinami”, z „Wiadomościami Kościelnymi”⁵³, przewidziano więc wspólną prenumeratę, która wynosiła rocznie 4 złr. 20 ct. w Austrii i 9 marek w Niemczech. Drukiem periodyku zajmowała się Drukarnia Ludowa pod zarządem Stanisława Baylego. Rocznie czytelnicy otrzymywali 26 numerów. Hołyński jako redaktor odpowiedzialny podpisywał pismo do numeru 13 z 28 czerwca z 1879 r., kiedy zastąpił go, podobnie jak w „Wiadomościach Kościelnych”, ksiądz Edward Borawski⁵⁴. Wówczas nastąpiło też przeniesienie administracji i ekspedycji wszystkich periodyków Hołyńskiego do Drukarni Ludowej, na Plac Bernardyński 7. Po śmierci Hołyńskiego od numeru 4 z 25 lutego 1882 roku Borawski występował w piśmie jako wydawca i redaktor odpowiedzialny.

⁵¹ Zob. np. *Obrazek z kulturkampfu pruskiego*, „Wiadomości Kościelne”, nr 5:1877, s. 33-35.

⁵² O. Hołyński, *Od Wydawnictwa Wiadomości Kościelnych*, „Wiadomości Kościelne”, nr 1:1876, s. 1.

⁵³ Pisano wręcz: „Czasopismo «Bonus Pastor», wychodzące wspólnie z «Wiadomościami Kościelnymi» pod redakcją ks. Ottona Hołyńskiego...”. Zob. *Wiadomości literackie i rozmaite*, Warta 1877, nr 174, s. 1915.

⁵⁴ Tymczasowo w nr 17-19 z 1879 r. na stanowisku redaktora odpowiedzialnego pojawił się ksiądz Adam Widajewicz.

Strukturę pisma „Bonus Pastor”, podobnie jak „Wiadomości Kościelnych”, stanowiły: *Allokucye Ojca św. i listy pasterskie*, *Rozprawy z różnych dziedzin teologii*, *Z teologii pasterskiej i liturgiki*, *Bibliografia* prezentująca kościelny ruch wydawniczy, *Rozmaite wiadomości*, *Korespondencje* nadsyłane do redakcji, *Kronika* odnotowująca wiadomości nadsyłane z poszczególnych diecezji, Rzymu i podróży misyjnych, *Sprawozdania Towarzystw „Bonus Pastor”*, *Wiadomości diecezjalne*, *Rozmaitości* i *Ogłoszenia*.

Analizując treści zamieszczane we wszystkich periodykach redagowanych przez Hołyńskiego oczywiście można zauważyć, że czasopisma przeznaczone dla duchownych stały zdecydowanie na wyższym poziomie od tych skierowanych do ludu. Ich treści służyły poszerzaniu wiedzy prenumerujących pisma księży, miały charakter zawodowy, chociaż nie naukowy.

Śmierć księdza Hołyńskiego przerwała jego działalność prasową i wywołała zaniepokojenie czytelników pism. Aby uspokoić prenumeratorów i odbiorców periodyków w jego wydawnictwach pojawiły się komunikaty. Bernard Kalicki napisał: „W imieniu drukarni ludowej mam honor zawiadomić, że wskutek śmierci nieodżałowanego śp. xiędza Ottona Hołyńskiego wszystkie dotychczasowe wydawnictwa w niczym utraty lub zwłoki nie doznają. Już od lat trzech, od czasu pierwszej cięższej słabości śp. xiądz Otton Hołyński wszystkie wydawnictwa i zarząd drukarni złożył w ręce dawnych przyjaciół i towarzyszy, którzy wspólne z nim mając cele, rozpoczęte przezeń prace dotąd prowadzili i nadal tak samo prowadzić będą”⁵⁵. Z kolei Edward Borawski zakomunikował: „Wskutek śmierci ks. Ottona Hołyńskiego dochodzą mnie z różnych stron niepokojące wieści o losach tych pism. Otóż uważam za mój obowiązek oświadczyć Szanownym Współbraciom, że pisma te jak dotąd tak i nadal redagować będę, odpowiadając za ich treść i kierunek”⁵⁶.

„Przyjaciele” nie zawiedli. Wszystkie tytuły ukazywały się dalej. Kalicki kontynuował wydawanie „Chaty” i „Nowin”, Borawski przygotowywał „Wiadomości Kościelne” i „Bonus Pastor”. Jak się wkrótce jednak okazało o los czasopism przeznaczonych dla duchownych zadbał w swym testamencie sam Hołyński przeznaczając środki na ich dalsze wydawanie. W listopadzie 1882 roku w „Wiadomościach Ko-

⁵⁵ *Różności*, „Chata”, nr 3:1882, s. 48.

⁵⁶ *Od redakcji*, „Bonus Pastor”, nr 3:1882, s. 39.

ścielnych” pojawił się jednak komunikat księdza Borawskiego następującej treści: „Z końcem grudnia zamknięte zostanie wydawnictwo «Wiadomości Kościelnych» i «Bonus Pastor» prowadzone dotąd w imieniu masy spadkowej śp. ks. Ottona Hołyńskiego. Administracja «Wiadomości Kościelnych» i «Bonus Pastor» wydawać będzie od 1 stycznia 1883 roku dwa nowe pisma kościelne pt. «Wiadomości Katolickie» i «Dobry Pasterz»⁵⁷. Tak też się stało.

Śledząc losy periodyków należących i wydawanych przez księdza Ottona Hołyńskiego należy zauważyć ich konkretne przeznaczenie dla różnych grup czytelnich, poziom dostosowany do potrzeb i wykształcenia odbiorców, ustabilizowaną pozycję finansową i troskę wydawcy o ich dalsze losy.

GRAŻYNA GZELLA

**PERIODICAL PUBLICATIONS IN THE OUTPUT
OF REV. OTTON HOŁYŃSKI**

Summary

The Lvov priest, theologian, publisher and printing house owner, Otton Hołyński (1839-1882) from the year 1870 also engaged in editorial activity, preparing various periodicals, intended – which is quite interesting – for entirely different readers. In January 1870 “Chata” appeared as the first. It was a periodical for the common people, edited and signed by Hołyński from September 1870 until the end of 1878. Initially the periodical appeared with a political supplement “Nowiny”, which evolved into an independent periodical. From the beginning, the subscribers of “Chata” and “Nowiny” received a free calendar (“Kalendarz Chaty”) at the end of each year. Rev. Hołyński’s editorial output intended for the second group of readers – priests – consisted of “Unia”, edited and signed by him from March to August 1871; “Wiadomości Kościelne”, an informational biweekly published and edited by him from 1873; “Bonus Pastor”, a biweekly published from 1877, with Hołyński as owner and publisher until the end of his life and editor until issue No. 13 from June 28, 1878.

Translated by Hanna Rybkowska

⁵⁷ E. B o r a w s k i, *Uwiadomienie*, „Wiadomości Kościelne”, nr 24:1882, s. 192.